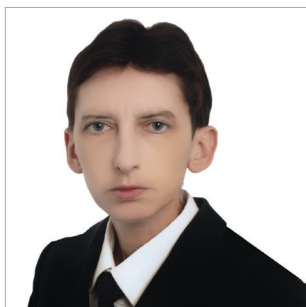

ПРИЧИНИ ЗЛОЧИННОСТІ

У ВЧЕННІ П. О. СОРОКІНА

(З ІСТОРІЇ ПОЛІТИЧНОЇ І ПРАВОВОЇ ДУМКИ)

В. І. Тимошенко

доктор юридичних наук, професор,
академік АН ВО України,
головний науковий співробітник
Національної академії внутрішніх справ

Процес реформування різних сфер суспільного життя, який відбувається нині в Україні, є складним і суперечливим. Більшість реформ надто повільно реалізуються на практиці. Причин цього багато, у тому числі глибока і всебічна соціальна криза, що призвела до деформації правосвідомості населення, незаконних взаємодій на всіх рівнях життєдіяльності суспільства, небачених раніше масштабів корупції, хабарництва, ухилення від сплати податків, економічних злочинів. Однією з найбільш актуальних проблем сучасності став обвальний ріст злочинності. Криміногенні процеси нині набули тотального характеру. Щоб мінімізувати рівень злочинності, необхідно знати її причини, логіку розвитку в сучасних умовах. Відповідно реформи потребують наукової підтримки, теоретичного забезпечення. Юридична наука повинна передбачити кримінологічні наслідки реформ, а для цього

необхідно не лише усвідомити специфіку сучасної української дійсності, не лише проаналізувати можливі нововведення, а й постійно переглядати сталі теоретичні побудови і методологічний інструментарій досліджень. Успіхи у цій справі багато в чому залежать від сприйняття досвіду, набутого людством у процесі боротьби зі злочинністю, від критичної оцінки і аналізу внеску вітчизняних і зарубіжних вчених, наших попередників, які всебічно розвивали соціологію, соціологію права, філософію, кримінологію, кримінальне право, теорію держави і права.

Проблема злочинності зумовлює підвищену увагу до ідей соціологізації кримінально-правових установлень, висловлених видатним вченим ХХ ст. Пилиримо Олександровичем Сорокіним. Його внесок у розвиток кримінології і кримінального права важко переоцінити. Величезний теоретичний спадок П. О. Сорокіна зачіпає не

лише близьку для вченого соціологію, а й поширюється на сферу філософії, культурології, психології, кримінології, теорії держави і права.

П. О. Сорокін (23.01.[4.02]1889 р. – 10.02.1968 р.) – російсько-американський філософ, соціолог і культуролог, один із засновників Гарвардської школи соціології, народився в с. Туря Яренського повіту Вологодської губ. (нині – Княжпогостського муніципального району Республіки Комі) у сім'ї ремісника, який займався церковно-реставраційними роботами. З 1902 року навчався в Гамівській двокласній церковно-приходській школі у Пермській губернії, з 1904 р. – у Хрнівській церковно-вчительській школі у Костромській губернії. У 1907 році переїхав до Петербурга. Був слухачем вечірніх загальноосвітніх курсів для дорослих при Петербурзькому університеті. У 1909 році вступив до Психоневрологічного інституту, в якому познайомився з М. М. Ковалевським і Є. В. де Ро-

берті. У 1910 році перевівся на юридичний факультет Петербурзького університету, де проходив спеціалізацію по кафедрі кримінального права під керівництвом відомого правознавця Л. Й. Петражицького. У 1915 році здав магістерські іспити і приступив до роботи в Петербурзькому університеті, де читав курс лекцій з філософії права, психології, естетики. Великий вплив на формування П. О. Сорокіна як вченого мав М. М. Ковалевський, особистим секретарем якого він був протягом кількох років. У 1917 році отримав звання приват-доцента Петроградського університету. У 1918 році вирішив вийти з партії есерів, членом якої був з 1906 р., та з Установчих зборів. Займався викладацькою діяльністю в декількох інститутах, брав участь в «лікнепі». У 1920 році став професором кафедри соціології Петроградського університету. Маючи ступінь магістра кримінального права, сподівався захистити дисертаційну роботу на основі праці «Злочин і кара, подвиг і нагорода», що була опублікована у 1913 р. Для захисту була створена комісія на початку 1917 р. Однак його плани були порушені російською революцією в лютому 1917 р. У 1922 році отримав ступінь доктора соціології за роботу «Система соціології. Т.1-2», опубліковану у 1920 р. [1]. Прихід до влади більшовиків П. О. Сорокін розглядав як катастрофу, його світогляд не узгоджувався з радянською ідеологією. У 1922 році П. О. Сорокін назавжди покинув Росію. Спочатку виїхав до Берліна, потім до Праги, а в 1923 р. – до США. У 1924-1930 рр. – професор соціології університету Мінесоти. У 1930 р. отримав громадянство США. У 1930-1959 рр. – професор Гарвардського університету, організатор і керівник факультету соціології. Водночас був президентом Міжнародного інституту соціології, президентом Американської соціологічної асоціації. Брав участь у багатьох наукових конференціях.

Читав лекції в Америці та Європі. Помер у Вінчестері (штат Массачусетс, США).

Праці П. О. Сорокіна охоплюють практично всі галузі соціології, включаючи соціологію знання, соціологію мистецтва, методологію соціології, політичну соціологію. Починаючи свій науковий шлях як позитивіст, П. О. Сорокін у другій половині своєї творчості приділяв велику увагу духовним, релігійним цінностям і створив видатну інтегральну теорію соціальних систем, в якій важливе місце відводиться праву. П. О. Сорокін стояв біля витоків соціологічної юриспруденції. Правові погляди цього мислителя в багатьох аспектах близькі до феноменологічної соціології та мають загальну інтегративну спрямованість [2].

П. О. Сорокін вважається творцем російської школи соціології кримінального права та криминології. До розгляду злочину він підходив з психологічної точки зору, вважаючи, що: злочин є психологічним явищем, яке виникло в ході соціального спілкування; при визначенні злочину можна дотримуватись точки зору того чи іншого індивіда. Учений тлумачив злочин на основі класифікації «шаблонів» поведінки людей у суспільстві, зробленої ним у магістерській дисертації «Злочин і кара, подвиг і нагорода. Соціологічний етюд про основні форми суспільної поведінки і моралі» (1914 р.). На його думку, акти поведінки людей у будь-якому суспільстві можна розділити на три основні групи залежно від сприйняття, переживання і оцінки їх індивідами, тобто за формою психічних переживань: 1) акти «дозволено-належні», якими є вчинки, що відповідають уявленням «належної» поведінки, атрибутивно-імперативним переживанням. Це здійснення прав, виконання обов'язків; 2) акти «рекомендовані». Такими актами для кожної людини будуть акти, які не

суперечать її уявленням щодо «дозволено-належної» поведінки, але перевершують необхідний мінімум «доброї» поведінки. Ці акти добровільні і завжди бажані; 3) акти «заборонені» або «недозволені». Такими актами для кожного будуть ті акти, які суперечать його уявленням щодо «належної» поведінки і порушують «належну» норму поведінки (акти, що суперечать атрибутивно-імперативним переживанням). Зазначені категорії чисто «формальні». Хоча вони і присутні у свідомості кожної людини, але наявність їх ще не зумовлює тотожності «змісту» кожної категорії у різних людей. Одна людина може вважати «належним» один шаблон поведінки, а інша – інший [3].

На думку П. О. Сорокіна, кожен з чужих актів, які сприймаються нами, викликає у нас неоднакові переживання і відповідно неоднакові форми реагування на них. Акти, які сприймаються нами як «належні», не викликають ні негативних переживань, ні ненависті, ні особливої любові і симпатії до них самих і до їх виконавця. Вони нормальні, справедливі, а тому є лише позитивними. Інші переживання виникають у відповідь на акти «рекомендовані». У даному випадку людина відчуває особливу прихильність, вдячність, бажання відповісти так само. Сам же акт здається не лише позитивним, а й бажаним. Нарешті, у відповідь на акти заборонені людина реагує у формі переживань і актів ворожнечі, недружелюбності і ненависті за адресою його суб'єкта; у неї доволіно виникає бажання відпарувати незаконний замах і помститися. З цим актом пов'язані переживання відрази і заперечення такої форми поведінки. Інакше кажучи, акти належні видаються завжди нормальними, справедливими і тому морально позитивними; акти заборонені – морально негативними; акти ре-

комендовані – винятково-позитивними, свого роду моральною розкішшю. Кожен з актів викликає відповідну спонтанну реакцію.

Запропонована П. О. Сорокіним класифікація як самих актів, так і форм реагування на них, є класифікацією лише за формою психічних переживань, а не за конкретним змістом самого акту і реакції на нього. Який акт є для кого-небудь забороненим, рекомендованим або належним, а відповідно з цим – на які акти він буде реагувати нормально, вороже, або винятково по-доброму, залежить від усього характеру психічного життя, переконань і світогляду індивіда, на що впливають різні фактори. Встановивши ці три види актів і три форми реакцій на чужі акти, які сприймаються або як належні, або як рекомендовані, або як заборонені, – учений позначає кожен з них відповідними термінами. Акти рекомендовані називає подвигом або послугою, а реакцію на них з боку іншої особи, яка сприймає їх саме як акти рекомендовані, – нагородою. Акти заборонені називає злочином, реакцію на них, що розуміються іншими саме як акти заборонені, – покаранням. Акти «дозволено-належні» і реакцію, яку вони викликають, називає просто дозволено-належними. Таким чином, маємо три пари актів і спричинених ними реакцій: злочин – покарання, подвиг – нагорода, «дозволений» акт – «належна» реакція [3].

П. О. Сорокін стверджує, що «не можна ознаки класу» злочинних актів «шукати поза психікою». Злочинним може бути той чи інший акт не сам по собі, а лише у тому випадку, якщо у психічному переживанні кого-небудь він кваліфікується як злочинний. Цим кимось може бути і окремих індивід, і ціла група осіб (клан, рід, сім'я, церква, наукове товариство, держава), які усвідомлюють і переживають збіг або розбіжність актів з дозволено-

належним шаблоном поведінки, прийнятим даною групою, суспільством, індивідом. Для кожного індивіда злочинними будуть ті акти, дійсні або уявні, свої або чужі, які викликають у нього відповідні специфічні переживання [3]. Так, один і той же акт в одній групі може одночасно бути і подвигом, і злочином залежно від того, ким, проти кого, або для кого був виконаний, які переживання викликав у особи. Запропонував кваліфікувати діяння як злочинне на основі специфічних переживань індивіда, в результаті яких сам індивід вважає вчинок злочинним.

Отже, злочин П. О. Сорокін визначає як переживання з приводу порушеного належно-дозволеного. Сама злочинна поведінка є певними шаблонами – продуктами соціальних відносин. Злочинець, як і ті, хто його вважає злочинцем, є частиною суспільства. У кожному суспільстві шаблони (стандарт) поведінки у різних його частин різні. Саме тому й виникають злочини і покарання. Абсолютного критерію для визнання того чи іншого діяння злочином немає [4].

Основну причину злочинності П. О. Сорокін знаходив у розбіжності «шаблонів поведінки» різних груп населення, об'єднаних (найчастіше в результаті переможної завойовницької війни) в єдину «замирену групу». Подвиги (і відповідно нагороди) є лише непрямою формою прояву злочинів (і покарань). У рамках єдиної «замиреної групи», до якої наближається людство, не буде з часом ні злочинів, ні подвигів. Вінчає цю політико-правову утопію ученого поява «надлюдини», що стоїть по той бік права і моралі [5].

Є у цій теорії і виняток. Так, П. О. Сорокін допускав: якщо людина випереджає своє суспільство і з більш високої моральної позиції відкидає шаблони поведінки суспільства, то така людина не є злочинцем. Навпаки, злочинними

є нав'язувані шаблони поведінки, оскільки вони ображають більш високу індивідуальну свідомість.

Повертаючись до суспільно-політичної практики свого часу, учений визнавав, що нині злочин – це такий вчинок (діяння), який заборонено існуючим законом, інакше кажучи, який порушує норму, що охороняється кримінальним законом. Не в усі часи і не у всіх народів одні й ті самі діяння вважалися злочинними, а так само і неоднакові були покарання. Мораль і звичаї різних народів з часом змінювалися, відповідно змінювалися і уявлення про те, які діяння можна вважати злочином і карати. Те, що зараз у нас вважається злочином, у давнину або в інших народів могло таким і не вважатись. І навпаки, те, що у давнину вважали злочином, нині може бути цілком незабороненим вчинком. Так, наприклад, у Середні віки безжалюбно карали єретиків. А нині всі цивілізовані народи визнають свободу совісті. Людина може мати будь-які релігійні уявлення, аби лише це не загрожувало суспільній безпеці.

П. О. Сорокін акцентував увагу на тих діяннях, які загрожують окремо взятій особі або суспільству, їх безпеці, благу і власності, діяннях, вчинених з корисливою і взагалі егоїстичною метою. Такими діяннями слід вважати вбивство у будь-який спосіб, насилля над особистістю, крадіжку і взагалі завдання шкоди як самій особистості, так і її майну [6]. П. О. Сорокін розглядав злочини як суспільні недуги, боротись з ними мусить все суспільство. А для того, щоб боротись, треба знати їх причини.

Причини або фактори злочинності П. О. Сорокін поділяв на три групи: 1) фактори космічні або фізико-хімічні; 2) фактори біологічні або органічні; 3) фактори суспільні або соціальні. Космічні фактори злочинності – це вплив кліматич-

них умов на збільшення або зменшення злочинів, що пов'язаний з коливанням температур і зміною пори року. Статистичний облік злочинності виявив цікаве явище, що зі зміною пори року кількість злочинів одного виду зменшується, а іншого збільшується. На думку П. О. Сорокіна, космічні фактори, зокрема, коливання температури, впливають на злочинність не прямо, а побічно через те або інше суспільне середовище. Отже, не в космічних факторах суть справи, а в характері соціальної організації. Якщо взимку більше крадуть, то не холод змушує людину красти. Злидні найбільш відчутні саме взимку. Злидні є фактором соціальним. Якщо ж змінити соціальні умови, надати всім можливість мати житло, теплий одяг, їжу, – красти будуть менше. Антропологічні причини злочинності – це причини, які закладені в організмі самої людини як певні схильності до злочинних актів. Наприклад, Ч. Ломброзо вказував на певні фізичні особливості людини, наявність яких свідчить, що дана людина – злочинець, що вона має вроджені злочинні нахили. Зокрема, він називав зовнішні ознаки злочинця. Стосовно ж внутрішніх ознак злочинця теорій було немало. Одні вважали, що злочинці – це божевільні; інші, – що це люди, які вироджуються, дегенерати; треті вважали злочинців епілептиками; четверті прирівнювали їх до дикунів і писали, що у злочинцях ми маємо приклади психічного і органічного атавізму тощо. На думку П. О. Сорокіна, всі ці властивості і фактори занадто перебільшені і вони відіграють незначну роль.

П. О. Сорокін критично ставився і до ідеї «спадкових злочинців», які начебто набули схильності до злочинів, успадкувавши її від своїх батьків-злочинців. На його думку, діти, які живуть у злочинному середовищі, виховуються на

прикладі свого оточення і в цьому смислі наслідують його, беруть приклад з тих людей, з якими спілкуються. Якби не було цього середовища, якби діти злочинців жили в інших умовах, можливо, вони б стали чесними людьми. До того ж, немало прикладів, коли діти законослухняних батьків, потрапивши в погане середовище, стають злочинцями. Проаналізувавши статтю і вік злочинців з точки зору можливих факторів злочинності, учений так само заявляв, що найважливішими причинами злочинів є причини суспільні або соціальні.

Соціальні фактори злочинності складні і численні, перерахувати їх всі неможливо. Він розглядав лише ті, які вважав найважливішими. До таких, у першу чергу, зараховував алкоголізм. Постійне і хронічне вживання алкоголю, або навіть випадкове сп'яніння, призводить до зубожіння і втрати майна, розхищує психічну і фізичну організацію людини, робить її менш стійкою до опору спокусам, розхищує розум і моральні сили. Кожен знає, що сільські свята, під час яких посилено вживають горілку, супроводжуються бійками, вбивствами, завданням поранень і т. п. Тобто вплив алкоголю на злочинність є очевидним. Розглядаючи вплив освіти на ріст злочинності, писав, що не можна погодитись з вченими, які з легкої руки Ж.-Ж. Руссо вважають освіту джерелом злочинності. На думку П. О. Сорокіна, освіта взагалі не сприяє збільшенню кількості злочинів. Адже найбільший процент злочинів дають саме люди малоосвічені. Якщо з ростом цивілізації і зростає кількість злочинів, то причиною цього є не поширення освіти, а інші, протилежні фактори. Водночас наголошував, що поширення соціалістичних ідей зменшує кількість злочинів, а не збільшує їх.

Одним із факторів злочинності вважав марновірство, невігластво і релігійний фанатизм. Вбивства докторів під час холери, побої

і насилля, до яких вдаються, щоб вилікувати від «бісів» або порчі, нерідко призводять до вбивства різних людей, яких вважають чаклунами, антихристами. Все це злочини, що викликані вищезазначеними факторами. Те ж саме стосується і надто догматичних релігій, нетерпимих до іновірців.

На злочинність впливає і сімейний стан. Так, наприклад, факт позашлюбного походження людини негативно впливає на її поведінку. Адаже такі особи перебувають у гіршому становищі, ніж всі інші. У дитинстві за ними немає належного нагляду, суспільство ставиться до них як до ізгоїв, тобто соціальне середовище, у якому зростають такі діти, є гіршим і більш жорстким [6, с. 444-445].

П. О. Сорокін дійшов висновку, що головним джерелом злочинності слід вважати сучасний йому суспільний поділ на класи, що призводить до нерівномірного розподілу багатств між різними класами, за якого одні класи отримують надлишок багатства, а інші приречені на бідність. Голод, невпевненість у завтрашньому дні, страх за себе і своїх дітей вселяє ворожнечу у суспільстві, призводить до відчаю, пияцтва. Це і є постійним джерелом злочинності. Посилаючись на статистичні дослідження, вчений доводить, що існує пряма залежність між станом житла різних верств населення і злочинністю.

Отже, головне джерело злочинів – це економічна бідність нижчих мас, яка тягне за собою неможливість одержати гідну освіту, безправність, здичавіння, відсутність розумних і корисних розваг і т. п. Людина, яка одного разу вступила на шлях злочину, вже механічно йде далі цим шляхом, падає все нижче й нижче і нарешті перетворюється на закоренілого злочинця [6, с. 457].

Системний підхід до проблем соціальної детермінації злочинності, який пропагував П. О. Со-

рокін, виправдав себе і знайшов послідовників як серед його сучасників, так і вчених XXI ст. У XX ст. актуалізувалося питання щодо первинності соціальних або людських факторів детермінації злочинності. Матеріальні (соціоструктурні) і духовні (світоглядні) фактори, що детермінують розвиток злочинності, активно досліджуються у XXI ст.

Слід сказати, що П. О. Сорокін ототожнював поняття «злочин» і «злочинність». Так, розглянувши причини злочинів, запропонував засоби боротьби зі злочинністю. Вважав, що боротися шляхом одних лише покарань – справа безнадійна, історія це підтверджує. Страхування на випадок безробіття, на випадок каліцтва, старості, покращення житла робітників, покращення економічного становища селян і ряд інших заходів у цьому напрямі мають вирішальне значення для боротьби зі злочинністю. Те ж саме можна сказати і про освіту для всіх, легкий доступ до середніх і вищих навчальних закладів, сільські бібліотеки, школи для дорослих, поширення моральних і теоретичних знань, практичних відомостей щодо сільського господарства і різних ремесел, правильне виховання народної свідомості, – ось ті дійсні заходи, застосовуючи які, можна успішно боротись зі злочинністю. Покарання ж має відігравати лише допоміжну роль, а систему покарань слід

радикально змінити: зменшити жорстокість, знищити смертну кару, змінити режим в'язниць та інших виховних закладів, які остаточно псують людину, а не виправляють тих, що потрапили до них, за його словами, «нешчасних ізгоїв життя, які зветься злочинцями» [6, с. 457]. Погодितись з останньою наведеною фразою П. О. Сорокіна досить складно. Така оцінка прийнятна стосовно далеко не всіх злочинців.

Розглянувши своєрідну біхевіористську концепцію П. О. Сорокіна, сучасні вчені вивели теорію рівноваги. Ця теорія припускає, що людина є «носієм різних природжених рефлексів, не лише лагідних (покірливих) та соціабельних, а й хижих і злісних», тому лише силами соціально-політичного управління можливе її утримання у стані культурної рівноваги. Виходячи з цього, рівень злочинності перебуває у прямій залежності від умов середовища, що не виключають самостійних людських реакцій [7].

Отже, саме держава має докласти зусиль для стримування злочинності.

Ці зусилля мають бути різнопланові, стосуватись не лише звичайних заходів кримінально-правової боротьби зі злочинністю, а й поширюватись на всі сфери суспільного життя. Поряд із загальними соціальними, економічними, політичними факторами, що сприяють протиправній поведінці,

влада має враховувати і психологічні фактори, що визначають той чи інший варіант поведінки у кожному конкретному випадку. Чим більше держава самоусувається від виконання своїх функцій, тим сприятливіші умови для злочинності. Саме бездіяльність держави є основною детермінантою злочинності. На цьому наголошував і П. О. Сорокін.

Більшість праць ученого присвячено дослідженню сучасної йому цивілізації і спрямовано на виявлення і аналіз основних проблем суспільства, що перебуває у стані кризи. Як впливає криза на особистість, на кожную конкретну людину? Що відбувається з моральним станом суспільства? Як трансформується поведінка людини, поставленої в екстремальні умови існування? Що відбувається з внутрішнім світом особистості, з її психічною організацією, з моральними засадами конкретного індивіда? П. О. Сорокін дослідив всі вказані проблеми і зробив прогноз на майбутнє [8].

Проблема кризи суспільства, зокрема, кризи моральної і політичної, ніколи ще не стояла так гостро, як сьогодні. З цією проблемою мусимо пов'язувати і злочинність. Саме це змушує звернутись до творчості П. О. Сорокіна, який запропонував конкретні шляхи виходу із кризових ситуацій, а отже, і стримування злочинності. ■

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Сорокин П. А. Дальняя дорога : автобиография / П. Сорокин ; [Пер. с англ., общ. ред., сост., предисл. и примеч. А. В. Липского]. – М. : Изд. центр «Терра»: Моск. рабочий, 1992. – 302 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://unotices.com/book.php?id=127023&page=23>
2. Пиджаков А. Ю., Майор М. Н. Правовые взгляды П. А. Сорокина [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://credonew.ru/content/view/914/62/>
3. Сорокин П. А. Преступление и кара, подвиг и награда: социологический этюд об основных формах общественного поведения и морали. – М. : Астрель, 2006. – 618 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://texts.news/sotsiologii-pervoistochniki/prestuplenie-kara-podvig-nagrada.html>
4. Социальные аспекты наказания [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://lawbooks.news/sotsiologiya_910_912/sotsialnyie-aspektyi-nakazaniya-40935.html
5. Питирим Александрович Сорокин [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.hrono.ru/biograf/bio_s/sorokin_pa07.php
6. Сорокин П. А. Преступность и ее причины // П. А. Сорокин. Ранние сочинения: 1910-1914 годы / Сост., вступ. ст. В. В. Сапова, коммент. В. В. Сапова и С. Н. Казакова. – СПб. : Изд. дом «Мирь», 2014. – С. 442-457 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rksorokinctr.org/images/nauka/sorokin%201%20tom.pdf>
7. Магуза А. О. Проблемы криминологии и теории уголовного права в свете научных воззрений представителей российской эмиграции I пол. XX ст. : [Текст] : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / А. О. Магуза ; Акад. права и управления Федер. службы исполнения наказаний. – Рязань, 2012. – 24 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://law.edu.ru/book/book.asp?bookID=1475665>
8. Головки Ю. В. Концепция морально-политического кризиса П. А. Сорокина : [Текст] : дисс. ... канд. филос. наук : 09.00.11 / Ю. В. Головки ; Моск. гос. техн. ун-т им. Н. Э. Баумана. – М., 2003. – 180 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dslib.net/soc-filosofia/koncepcija-moralno-politicheskogo-krizisa-p-a-sorokina.html>

ПРИЧИНИ ЗЛОЧИННОСТІ У ВЧЕННІ П. О. СОРОКІНА (З ІСТОРІЇ ПОЛІТИЧНОЇ І ПРАВОВОЇ ДУМКИ)

В. І. Тимошенко

Розглядаються ідеї П. О. Сорокіна щодо суспільних факторів злочинності. Акцентується увага на класифікації «шаблонів» людської поведінки і формах реагування на них, на розумінні сутності злочину, на зв'язку поняття злочину з психічними переживаннями людини, на проблемі суспільної кризи як основного фактора злочинності.

Ключові слова: злочин, злочинність, людина, суспільство, покарання.

Стаття надійшла до редакції: 19.01.2017.